

اجتهد شخصیت حقوقی

www.ketab.ir

سیدرضا شیرازی

سرشناسه: شیرازی، سید رضا، ۱۳۵۸ -

عنوان و نام پدیدآور: اجتهاد شخصیت حقوقی / سید رضا شیرازی.

مشخصات نشر: مشهد: نسیم رضوان، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۲۶۵ ص.؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.

شابک: ۱۳۰۰۰۰ ریال، ۱-۴-۹۴۵۹۸-۶۰۰-۹۷۸ وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه. موضوع: اجتهاد و تقلید

ده بندی کنگره: ۱۳۹۳ الف ۳۶۶ ش/ BP۱۶۷/ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۱

شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۵۵۵۶۹

اجتهاد شخصیت حقوقی

مؤلف: سیدرضا شیرازی

ویرایشگر و طراح جلد: امید اسدزاده

نوبت چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۴

قطع و ابعاد: قطع رقعی، ۲۶۵ صفحه

قیمت: ۱۳۰۰۰۰ ریال

ناشر: نسیم رضوان

چاپ و صحافی: نسیم رضوان

شابک کتاب: ۱-۴-۹۴۵۹۸-۶۰۰-۹۷۸

نشانی ناشر:

مشهد، انتشارات نسیم رضوان، کدپستی ۶۰۰۰۶/۴۵۳۹۹

تلفن: ۰۹۱۵۵۱۰۰۹۲۶

سایت انتشارات: www.Nasime-Rezvan.ir

ایمیل انتشارات: nasim.rezvan@gmail.com

مرکز پخش: مشهد - خیابان آزادی، جنب کوچه روشن، مجتمع تجاری یاس،

طبقه منهای یک - کتاب نور، تلفن: ۰۵۱-۳۲۲۳۱۶۰۳

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

پیش‌تار ۹

بخش اول

مفاهیم و کلیات

(۱۴-۱۵)

- ۱۷ فصل اول: اصطلاحات و مفاهیم
- ۱۷ گفتار اول: اجتهاد
- ۱۷ مبحث اول: اجتهاد در لغت
- ۱۸ مبحث دوم: اصطلاح اجتهاد
- ۲۰ گفتار دوم: اصطلاح شخصیت حقوقی
- ۲۳ گفتار سوم: تقلید
- ۲۳ مقدمه
- ۲۳ مبحث اول: اصطلاح تقلید
- ۲۷ مبحث دوم: مراد از «تعبد» در تعبدی بودن تقلید چیست؟
- ۲۸ مبحث سوم: وجوب تقلید عقلی است یا نقلی؟

۲۹ گفتار چهارم: فتوا و ارتباط آن با روایت؛ شهادت؛ حکم و ولایت
۳۱ گفتار پنجم: اصل اولی
۳۶ گفتار ششم: اجتهاد و تقلید یا افتا و استفتا؟
۳۷ فصل دوم: کلیات
۳۷ گفتار اول: سیره
۳۷ مقدمه
۳۷ بحث اول: سیره مسلمین
۴۲ بحث دوم: بنای عقلا

بخش دوم

مجاهد حقوقی و تقلید از او

(۹۴-۷۵)

۷۷ مقدمه
۷۷ فصل اول: مقدمات بحث
۷۸ گفتار اول: مستدل در مسأله تقلید کیست: مفتی یا مستفتی؟
۸۰ گفتار دوم: اصل اولی در مسأله
۸۳ فصل دوم: بررسی ادله
۸۳ مقدمه:
۸۳ گفتار اول: قرآن کریم
۸۳ مبحث اول: پیشینه استدلال به قرآن
۸۴ مبحث دوم: آیه سؤال
۹۰ مبحث سوم: آیه نفر
۹۴ مبحث چهارم: خاتمه بحث استدلال به قرآن و نتیجه گیری
۹۵ گفتار دوم: سنت

- ۹۵ مبحث اول : پیشینه استدلال به سنت
- ۹۷ مبحث دوم : دلالت مطابقی
- ۱۲۷ مبحث سوم : دلالت التزامی
- ۱۷۱ مبحث چهارم : روایات ارجاعی
- ۱۷۲ مبحث پنجم : خاتمه بحث استدلال به سنت و نتیجه گیری
- ۱۷۲ گفتار سوم : اجماع
- ۱۷۲ مبحث اول : پیشینه استدلال به اجماع
- ۱۷۳ مبحث دوم : اجماع و مسأله تقلید
- ۱۷۴ مبحث سوم : آیا «جواز تقلید» از ضروریات دین است؟
- ۱۷۵ گفتار چهارم : عقلا
- ۱۷۵ مبحث اول : پیشینه استدلال به عقل
- ۱۷۶ مبحث دوم : دلیل استدلال به عقلا
- ۱۷۸ مبحث سوم : بدیهه و فطرت بودن تقلید
- ۱۸۱ گفتار پنجم : اماره بودن فتوا در حقیقت
- ۱۸۳ گفتار ششم : بنای عقلا
- ۱۸۳ مقدمه
- ۱۸۳ مبحث اول : «رجوع به اهل خبره» یا «رجوع جاهل به عالم»؟
- ۱۸۵ مبحث دوم : رهیافت های تمسک به بنای عقلا بر رجوع جاهل به عالم ...
- ۱۸۷ مبحث سوم : تحلیل «جزئیات بنای عقلا» در رجوع جاهل به عالم
- ۱۸۸ مبحث چهارم : کشف بنای عقلا در رجوع جاهل به عالم
- ۱۹۱ مبحث پنجم : مقایسه رجوع «جاهل به عالم» با «رجوع مقلد به مرجع سید» ...
- ۱۹۲ مبحث ششم : نتیجه بحث بنای عقلا در بحث اجتهاد و تقلید
- ۱۹۳ گفتار هفتم : نتیجه گیری نهایی

بخش سوم

پاسخ به شبهات و ساختار مجتهد حقوقی

(۱۹۵-۲۲۸)

۱۹۷	مقدمه
۱۹۷	فصل اول: شبهات اجتهاد حقوقی، اجتهاد شورایی، اجتهاد گروهی
۱۹۷	گفتار اول: مقایسه اجتهاد حقوقی با اجتهاد شورایی و اجتهاد گروهی
۱۹۷	مبحث اول: اجتهاد گروهی
۱۹۸	مبحث دوم: اجتهاد شورایی
۱۹۹	مبحث سوم: تمایز بین اجتهاد حقوقی با اجتهادهای گروهی و شورایی
۲۰۱	گفتار دوم: سیاست انسکال
۲۰۱	مبحث اول: عدم امکان اجتهاد گروهی و اجتهاد حقوقی
۲۰۵	مبحث دوم: شبهه اعلالت
۲۰۷	مبحث سوم: اکثریت ملاک حقایق است
۲۱۳	فصل دوم: ساختار مجتهد حقوقی
۲۱۳	گفتار اول: دین و تعیین ساختارها
۲۱۵	گفتار دوم: سازمان های موجود و بررسی آن ها
۲۲۹	کتابنامه

سُرْعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ *.

سورۃ ۱۳/

با تولد مبارک و موعود اسلام و تشریح مقررات از سوی شارع پاک؛ اجتهاد به معنای کوشش و تلاش کارآمد، فهم و ادراک در اجرای شریعت نیز تولد یافت. با بسط دامنه دین و در محضر ماشاء الله مسموم نبودن؛ نهاد اجتهاد و استنباط به معنای تلاش برای کشف شریعت در اسناد معتبر ملفوظ و غیر ملفوظ؛ نیز در ضمن دین و محیط مسلمانان مطرح گردید و هزاران فقه عهده‌دار عملیات استنباط گردیدند. بی تردید سهم جسیمی از تمدن اسلامی هم چون تلاش مشکور و سعی محمود این گروه بود؛ تا جایی که می‌توان تمدن اسلامی را «تمدن فقه؛ فقهت و اجتهاد» نامید.

عنايت حجة مطلق عصر^{مع} به فقیهان در عصر غیبت کبری نیز برده از اهمیت این جریان بالنده برمی‌دارد. وظیفه‌ای که محققان؛ قدم نهادگان و قلم زنان عرصه فقهت دارند؛ دفاع از این گنج رنج هزاران فقیه است تا این بدیده ضمن پاسخگویی به همه حوادث واقع؛ از هنجارهای شناخته شده اجتهاد فاصله نگیرد.

رساله «اجتهاد شخصیت حقوقی» اثر تلاشگر خوش ذوق این عرصه؛ حضرت مستطاب حجة الاسلام والمسلمین سیدرضا شیرازی^{*زید عزه}؛ که عرقی عریق در این ساحت دارند؛ گامی است نو در موضوعی که مجال تلاش و پوییش ویژه دارد.

و فقه الله تعالی وایانا لما یحب و یرضاه

صیحة یوم الجمعة ۲۰/محرم الحرام/۱۴۳۶

المطابق لـ ۱۳۹۳/۸/۲۰

ابوالقاسم علیدوست

پیشگفتار

بناست در شرایط مجتهد برای افتاء و تقلید از او، بحثی قدیمی است که سابقه زیادی در رفته را اصول دارد. برای مجتهد شرایطی از جمله حیات، ایمان، عدالت، اعلیت و... ذکر شده است. ولی در همه شرایط ذکر شده شخصیت حقیقی مجتهد مفروض بوده است.

در جمهوری اسلامی ایران در اصل «دارای شخصیتی حقوقی است که اصل ۱۰۷ بدان اعتبار داده است و آن را خصوص مجتهد جامع الشرایط دانسته است. همچنین ریاست قوه قضائیه جمهوری است که بنابر اصل ۱۵۷ قانون اساسی نیز دارای شخصیتی حقوقی است. واضح است که ولایت و قضا و افتاء سه منصب از مهمترین مناصب فقیه است.

با توجه به این که منصب های ولایت و قضا هر دو به اشخاص حقوقی منتسب گردیده اند، به نظر می رسد که افتاء نیز مانند آن ها قابلیت این را دارا باشد که به شخص حقوقی منتسب گردد.

رگه هایی از این نظریه در بند ۶ اصل ۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران دیده می شود آن جایی که می گوید: «جمهوری اسلامی نظامی است بر

پایه ایمان به خدا، وحی و معاد، که از راه اجتهاد مستمر فقهای جامع الشرایط بر اساس کتاب و سنت معصومین علیهم السلام قسط و عدل را تأمین می‌کند».

با این همه آیا شخص حقوقی می‌تواند مجتهد باشد و منصب افترا را بر عهده گیرد؟

اگرچه دلیل‌های لفظی (قرآن و سنت)، فقط بر حجیت اجتهاد شخص حقیقی دلالت می‌کند، ولی به نظر می‌رسد بتوان از دلیل‌های لیبی (عقل، بنای جملا و...) برای اجتهاد حقوقی دلیل‌هایی آورد.

از ترمیم‌ترین کتاب‌های اصولی شیعه موجود در دست ما، الذریعة سید مرتضی (م ۱۰۶۶) باب بیستم «الکلام فی الاجتهاد و ما یتعلق به» وجود دارد که در آن فصلی با نام «صحة المتن و المستفتی» وجود دارد؛ تا مهمترین کتب متأخرین، کفایة الاصول خواجه خرمبانی، خاتمه‌ای در اجتهاد و تقلید دارد که در آن فصلی با نام «فی بیان یتوقف علی الاجتهاد» ذکر گردیده است. در کتب فقهی شیعه نیز از قدیم الایام در بواب مختلفی به مناسبت، ذکری از این شرایط گردیده است. از جمله، فقها در ابواب حد، قضاء، جهاد و امر به معروف و نهی از منکر بیشتر متعرض آن می‌شدند. ترمیم‌ترین کتاب فقهی که نگارنده در تبعی که داشته، ذکری از این شرایط مشاهده است، کتاب مقنعه شیخ مفید (م ۴۱۳) می‌باشد.^۱

در عصر کنونی نیز پژوهش‌های در باب اجتهاد صورت گرفتند. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان از کتاب‌های «مبانی کلامی اجتهاد» آقای هادی تهرانی، «مبانی و تاریخ تحول اجتهاد» آقای عزیزی، «جایگاه مبانی کلامی در اجتهاد» آقای ضیایی و «شورا در فتوا» آقای حمید شهریاری و «توحید فتوا»

آقای محمد رضا طباطبایی و... نام برد.

نشست‌هایی نیز در این زمینه مانند نشست «اجتهاد در دوران معاصر» وجود داشته که خالی از حاشیه نبوده است. پژوهشگاه‌های مختلفی نیز مانند پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در این جهت شیغرا به فعالیت می‌باشند. پایان‌نامه‌هایی نیز در مقطع دکترا مانند پایان‌نامه «مجموعه‌های علمی با عنوان «اجتهاد شورایی» در دانشکده الهیات دانشگاه تهران و پایان‌نامه «ایستادگی با عنوان «اجتهاد گروهی» در دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی در این زمینه تا به اتمام رسیده است.

در دنیای اسلام نیز تلاش‌هایی از شیعیان، در لندن (در دانشگاه بین‌المللی علوم اسلامی) و عربستان (پروژه‌های آقای فضل) و لبنان (مانند تلاش‌های آقای حب الله)؛ و از اهر سنه در دانشگاه‌های مصر (اهر) و تونس (زیتونه) پژوهش‌هایی با موضوعات «الاجتهاد المقاصدی»، «اجتهاد الجماعی»، «الاجتهاد النوازی» مشاهده می‌شود. همچنین در دانشگاه‌های کشورهایمانند الجزایر، عربستان، عمان، و اردن، سوریه و امارات نشست‌هایی و پژوهش‌هایی برگزار گردیده است. وجود این تلاش‌ها بخاطر کسوف گسی و کثیرالوجوه بودن بحث اجتهاد است.

اگرچه بحث‌هایی مانند اجتهاد گروهی و اجتهاد شورایی را به‌جدا، با «اجتهاد شخصیت حقوقی» در ارتباط است ولی موضوع این کتاب از جهاتی مبنایی‌تر و مقدم از آن بحث‌ها می‌باشد.

از اساتید بزرگوار خود حضرت آیت الله ابوالقاسم علی‌دوست و آیت الله علی رحمانی سبزواری که با راهنمایی‌های پدرانه خود مرا در اتمام این مهم

یاری نمودند کمال تشکر را دارا هستم. همچنین از مرکز مدیریت حوزه علمیه قم که زمینه‌ساز پیدایش چنین اثری بود سپاس گزارم.

در پایان از خوانندگان محترم تقاضا دارم، ضعف‌ها و سستی‌ها را به دیده اغماض بنگرند، و نقدهای خود را به اینجانب از طریق پست الکترونیکی srshirazi@yahoo.com هدیه نمایند.

تقدیم به او؛ اگر چه برای او نوشته نشد:

از اویم و به سوی او

سیدرضا شیرازی

www.ketab.ir